

X 317733

Magyarország madáratlasza

Bird Atlas of Hungary

A kötet szerkesztői:

Szép Tibor, Csörgő Tibor, Halmos Gergő, Lovászi Péter,
Nagy Károly, Schmidt András

Agrárminisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Budapest, 2021

Szerzők:

Bagyura János, Balla Dániel, Bank László, dr. Bankovics Attila, Bérces János, Béres István, Czirák Zoltán[†], Cser Szilárd, dr. Csörgő Tibor, Dudás Miklós, dr. Faragó Sándor, dr. Fehérvári Péter, Firmánszky Gábor, Gál Szabolcs, Gallai Zsófia, Gerard Gorman, dr. Gyurácz József, dr. Hadarics Tibor, dr. Halmos Gergő, dr. Hámori Dániel, Haraszthy László, Horváth Éva, dr. Horváth Márton, Horváth Zoltán, Kalocsa Béla, Kiss Ádám, dr. Kiss Orsolya, dr. Klein Ákos, Kókay Bence, Komlós Mariann, Kotymán László, Kovács Attila, dr. Kovács Gyula, Kubista Nóra, dr. Lengyel Szabolcs, Lovászi Péter, Marik Pál, Mátics Erika, dr. Mátics Róbert, dr. Nagy Gergő Gábor, Nagy Károly, Nyúl Mihály, dr. Ónodi Gábor, dr. Palatitz Péter, Papp Gábor, dr. Pigniczki Csaba, Pongrácz Ádám, Prommer Mátyás, Schmidt András, Solt Szabolcs, Steiner Attila, dr. Szép Tibor, Szinai Péter, Szitta Tamás, dr. Tamás Enikő Anna, Tar János, dr. Tokody Béla, Tóth Imre, dr. Tóth László, Turny Zoltán, dr. Végvári Zsolt

Szakmai lektorok:

Czirák Zoltán[†], dr. Csörgő Tibor, Fejes Éva, Gál Szabolcs, dr. Gyurácz József, dr. Hadarics Tibor, dr. Kiss Orsolya, dr. Kóta András, dr. Kovács Gyula, Lovászi Péter, dr. Nagy Gergő Gábor, dr. Nagy Jenő, Nagy Tamás, Pellingner Attila, dr. Pigniczki Csaba, dr. Purger Jenő, Schmidt András, dr. Szép Tibor, dr. Tokody Béla, dr. Török János, dr. Végvári Zsolt

Szöveggondozás: dr. Csörgő Tibor, Lovászi Péter

Angol összefoglalók: Lovászi Péter, Gerard Gorman (Strigiformes, Piciformes), dr. Tokody Béla (Gruiformes, Podicipediformes, Scolopacidae, Gaviiformes, Suliiformes)

Angol nyelvi lektor: dr. Sós-Koroknai Viktória (bevezető fejezetek), EuroLingua Fordítóiroda (fajleírások összefoglalói)

Grafikák és borító: Kókay Szabolcs

Grafikonok, térképek: dr. Halmos Gergő, Nagy Károly, dr. Szép Tibor

Modellszámítások: dr. Szép Tibor

Adatfeldolgozás: Görögh Zoltán

Kötet tartalmi és arculati terv: Czirák Zoltán[†], dr. Kemencei Zita, dr. Nagy Gergő Gábor, Szélpál Ágnes, Szőke Alexandra

Tördelés, nyomdai munkálatok: Pauker-Holding Kft.

Felelős vezető: Vértés Gábor ügyvezető igazgató

Kiadja: Agrárminisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Felelős kiadó: Balczó Bertalan (AM), dr. Halmos Gergő (MME)

Készült a KEHOP-4.3.0.-VEKOP-15-2016-00001. számú, „A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” című projekt keretében.

A kötet kiadását támogatta a Pauker-Holding Kft.

Készült 1500 példányban.

ISBN: 978-615-5673-67-2

Minden jog fenntartva

© Agrárminisztérium

© Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

© Szerzők

© Illusztrációk készítői

Ajánlott hivatkozás: Szép T., Csörgő T., Halmos G., Lovászi P., Nagy K. & Schmidt A. (szerk.) 2021. Magyarország madáratlasza. – Agrárminisztérium, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest

Tartalomjegyzék

A szerkesztők előszava	7
Előzmények	10
Az adatgyűjtés módszerei	11
A Madáratlasz Program (MAP)	11
A Mindennapi Madaraink Monitoringja program (MMM)	15
Madártani felmérések a KEHOP-projekt keretében	17
Egyéb adatgyűjtések	18
Az adatgyűjtés szervezése	18
Az adatok kezelése és ellenőrzése	19
A felmérés területi lefedettsége	19
A modellezett térképek készítése	20
Alkalmazott modellezési módszer a térképek készítése során	20
A modellezés során alkalmazott, a megfigyelés körülményeivel kapcsolatos változók	22
A fajok előfordulási valószínűségének térképe	25
A fajok relatív egyedsűrűség térképe	27
Fajok állományváltozási indexének (trendindex) térképe	31
Az állomány nagyság becslése	34
Az állományváltozások vizsgálata	36
Fajok állományváltozása, trendje	36
Biodiverzitásindikátor-indexek és változásuk vizsgálata	37
A biodiverzitásindikátor-értékek számítása és elemzése	37
Fajok időbeli előfordulásának vizsgálata	38
Természetvédelmi információk	39
A madárfauna főbb jellemzői Magyarországon	43
A fajokat ismertető fejezetek szerkezete	44
A könyvben követett rendszer- és nevezéktan	44
Ritka madárfajok előfordulása	45
A fajokat leíró fejezetek tartalma	46
Summary	50
Magyarország madárfajainak bemutatása	59
A madárfajok fontosabb adatainak összefoglaló táblázata	727
Köszönetnyilvánítás	743
Irodalomjegyzék	751
Névmutató	789

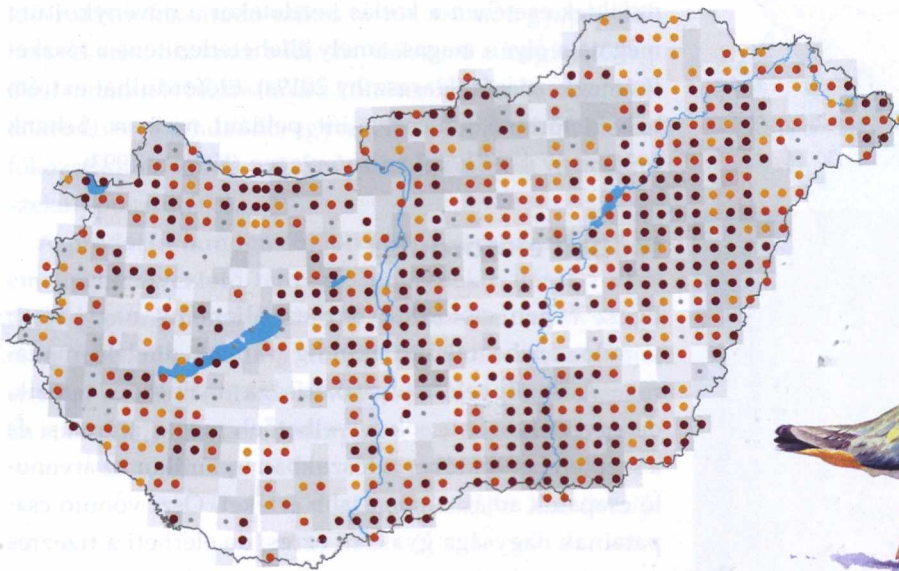
Természetvédelem

A faj kevésbé területhű, jellegzetes opportunista fészkelő, gyorsan költésbe kezd az alkalmas, akár mesterséges területeken. A mesterséges élőhelyeken ritkábbak a ragadozók, ezért a tojások kelési sikere magasabb lehet, mint a természetes élőhelyeken (Lengyel 2006). A mesterséges élőhelyeken viszont kevesebb a táplálék, ezért kevésbé alkalmasak fiókanevelésre, mint a természetes élőhelyek, így a párok jelentős része elvezeti onnan a fiókákat, ami a fiókák jelentős pusztulásával jár (Lengyel 2007). Az összesített költési siker nagyobb a természetes élőhelyeken, mint a mesterséges élőhelyeken, ezért a természetvédelem elsődleges feladata a természetes élőhelyek, a szikes tavak védelme. Ennek fontos eleme a lokálisan keletkező csapadékvíz közeli tómedrekben történő megtartása (Ecsedi *et al.* 2020). A szikes élőhelyeken meg kell akadályozni a benádasodást illetve a mocsári növényzet előretörését, az édesvíz-bevezetés megszüntetésével, a legeltetés kiterjesztésével. A szikes tavakon élőhelyeit fész-

kelésre alkalmatlanná teheti az ezüstfa és más fás szárú növényzet terjedése. Ha mesterséges élőhelyeken alakulnak ki a fészkelőtelepek, gondoskodni kell a vízvisszatartásról, vagy lecsapolt halastavakon a tómeder feltöltésének tilalmáról a fiókák kirepüléséig. A költési siker növelése érdekében a vadászható predátorok létszámát apasztani szükséges. A légvezetékekkel bizonyítottan ütközik, ezért élőhelyein fontos a légvezetékek kiváltása földkábelek kiépítésével, illetve nagyfeszültségű vezetékeknél madáreltérítő berendezések telepítésével a pusztulás mérsékelhető (Pigniczki *et al.* 2019a).

Pigniczki Csaba & Lengyel Szabolcs

Typical breeder of lowland alkali lakes, grazed wet alkali grasslands. Also breeds on flooded ploughlands, drained fishponds, sedimentation ponds, paddy fields, gravel and clay pits. The breeding population is stable. In wet years individuals of sea-shore origin may increase the local population. Migratory, arrives in March in the largest numbers, migrates off in October.

Bíbic

Vanellus vanellus
(LINNAEUS, 1758)
Northern Lapwing

1 900 000 – 3 500 000 pár
NT

1 595 000 – 2 585 000 pár
VU

fészkelő
védett (50 000 Ft)
8400 – 16 500 pár

Elterjedés, alfajok

A palearktikus faunatípusba tartozó monotipikus faj. Ny-Európától ÉK-Kínáig fészkel (del Hoyo *et al.* 1992–2011). Európán belül általánosan elterjedt faj, előfordulása a Mediterráneumban ritkább, és csak a magashegységekből és a legészakabbi területekről hiányzik. Elterjedési területe az elmúlt két évtizedben É-Skandináviában csökkent. A Balkán- és az Ibériai-félszigeten a mozaikos területi változások a csapadékvízviszonyok változásaival függhetnek össze (Keller *et al.* 2020).

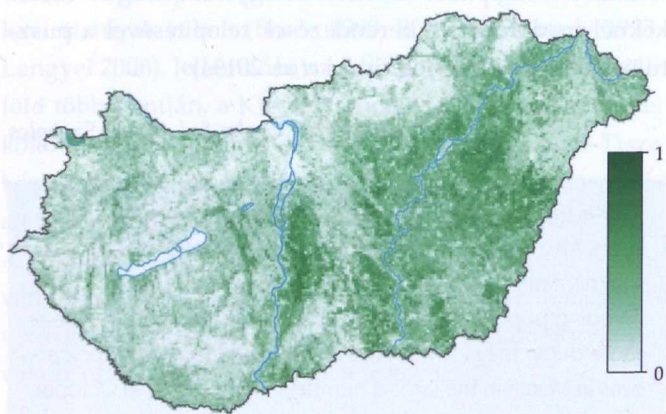
Tengerparti és szárazföldi élőhelyeken egyaránt költ, a mediterrán területeken ugyanúgy előfordul, mint a sztyeppzónában. Legeltetett gyepeken, szikes tavakon, szikes legelőkön, lápréteken és mocsárréteken is költ. Az intenzív mezőgazdálkodás előretörése egész Európában sokfelé átalakította élőhelyeit, de szántóföldi környezetben is gyakran költ, viszont mindig ragaszkodik a vizes élőhelyek közelségéhez.

Európai elterjedési területének nagy részén vonuló (Cramp *et al.* 1977–1994, del Hoyo *et al.* 1992–2011). A hazai állomány a Mediterráneum nyugati részén és az atlanti víz-

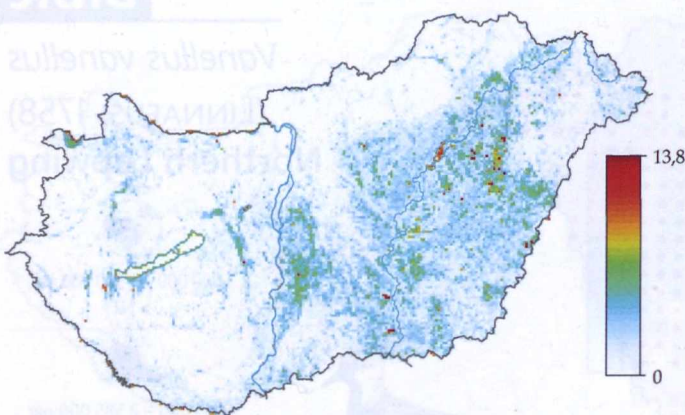
gyűjtő területén telet. A múlt század elejéhez képest a végére a telelőterület súlypontja az utóbbi javára változott (Varga & Csörgő 1998, Csörgő *et al.* 2009b, Csörgő & Halmos 2010).

Hazai elterjedés

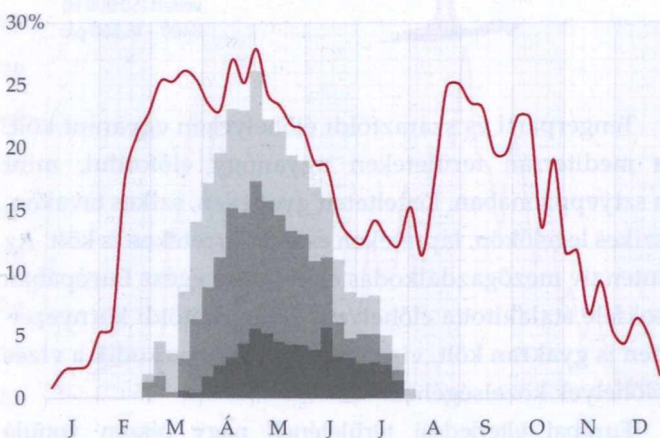
Viszonylag gyakori költő- és átvonuló faj. Fészkelőállományának nagyobb része a Duna–Tisza közére és

Előfordulási valószínűség a fészkelési időszakban
Probability of occurrence in the breeding season

Relatív egyedsűrűség a fészkelési időszakban
Predicted relative density in the breeding season

Észlelési és fészkelési valószínűség
Observation probability and breeding evidence

a Tiszántúlra, a Kisalföldre és egyéb dunántúli vizes élőhelyekre (Balaton melléke, Fertő tó térsége) koncentrálik, de szerte az országban fészkel a számára alkalmas élőhelyeken. A modell alapján az ország alacsony fekvésű területein fordul elő, kedvezőek számára a szikes és szikesedésre hajlamos gyepek és a lágyszárúak dominálta vizes élőhelyek, zárt gyepek illetve kisebb mértékben a szántók is. Ritkán a folyók hullámterében megmaradó vízfoltok mellett is megtelepszik (Haraszthy 2019a). A magas fás szárú borítottsággal rendelkező területeket és a mesterséges felszíneket kerüli.

Az állomány sűrűségének modellezése alapján legjelentősebb állományai az Alföldön, a Mezőföldön, a Kisalföldön, a Fertő tó környéki alkalmas élőhelyeken és a Balaton délnyugati mellékén találhatóak. A denzitás modellezése alapján nagyobb állománysűrűség kialakulásának kedvező az állóvizek, a lágyszárú dominanciájú vizes élőhelyek, a szikesek és kis mértékben a szántók megléte is. Haraszthy (2019a) szerint a bábica egyre gyakoribb költőfaj olyan szántóföldeken, amelyek közvetlen környezetében vizes élőhely helyezkedik el. Ennek az az oka, hogy a tavaszi belvizek miatt a művelésbe később bevont agrárterületeken lévő napraforgó- vagy gabonaföldek esetében a kotlás kezdetekor a növénykultúra még nem olyan magas, amely ellehetetlenítené a fészkelés megkezdését (Haraszthy 2019a). Előfordulhat extrém helyen történő költése, mint például nádban (Schenk 1931) vagy úszó kolokán-szönyegen (Kovács 1993).

Időbeli előfordulás

Egész évben előfordul. Bár az állomány nagy része vonuló, enyhe teleken mindig vannak áttelelő madarak. A megfigyelések gyakorisága májusban tetőzik, de egyértelmű csúcsok figyelhetők meg a márciusi és a szeptember–októberi időszakban is, amikor az átvonuló csapatok adják a magasabb értéket. Őszi vonuló csapatainak nagysága gyakran ezres, de elérheti a tízezres nagyságrendet is.

Az első madarak február közepén–végén érkeznek vissza a költőhelyre, márciusban megtörténik a revírek foglalása és a hónap végén már megjelennek az első fészkealjok. Gyakori a fészkek megsemmisülése, így a pótköltések következtében nem ritkán még júniusban is találhatók teljes fészkealjok (Haraszthy 2019a).

A hazai fészkelőállomány nagysága

Állományát 2005–2007 között 20–50 ezer (Hadarics & Zalai 2008), 2000–2012 között 29–38 ezer (MME 2020), 2017–2018 között 8400–16 500 párra becsülték.

Az állományváltozás trendje

Az európai állomány nagyság-trendek (a magyarországi adatokkal összhangban) az 1980-as évek óta folyamatos, enyhe mértékű csökkenést mutatnak 21 ország adatai alapján ($p < 0,01$), amelynek a becsült értéke 27 év adatai alapján 30–49%-os (Vorisek 2008), bár néhány populációjának változása adathiányos (Wetlands International 2020). A csökkenő trend nem csak Európában figyelhető meg, erős csökkenést jelzett 1988–2012 között az európai és nyugat-ázsiai populációk esetében is a tél-középi monitoring (Nagy *et al.* 2014).

A hazai trendelemzések alapján állománya szinte az egész országban csökkenő tendenciát mutat (MME 2020), bár nehéz pontos becslést adni, mivel a költő populációjának nagysága az évi csapadékmennyiség függvényében változik. Az MMM-felmérések alapján 1999–2018 között állománya mérsékelten csökkenő ($-3,8 \pm 1,5\%$, $p < 0,05$) volt.

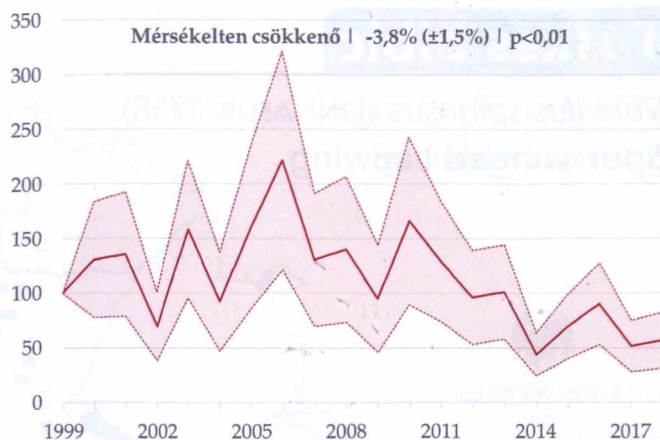
Természetvédelem

A klímaváltozás okozta vízhiány következtében költési időszakban kiszáradó szikes tavak, száradó gyepek élőhelyvesztést okoznak a fajnak. Célszerű a megfelelő legelési intenzitás biztosítása a költőterületein. A szántóföldekre költeni kihúzódó, egyre jelentősebb számú bóbicet fokozottan érintik a mezőgazdasági munkák okozta fészekalj-pusztulások.

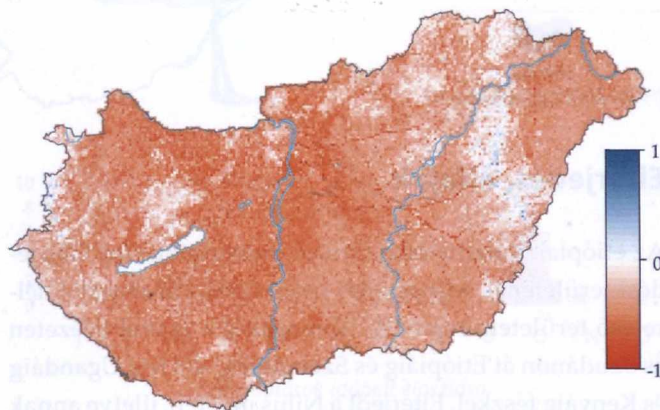
A predáció minden földön fészkelő madárfajnál kiemelt veszélyeztető tényező, amelynek hatását a vad-disznó, a szőrmés ragadozók (vörös róka, aranyakál) és a madarak közül a varjúfélék (dolmányos varjú, szarka) visszaszorításával vagy kizárásával (Rickenbach *et al.* 2011) lehet eredményesen csökkenteni.

Tokody Béla & Kiss Orsolya

Common breeder and migrant, however it underwent a significant decline since the early 2000s, and the population is still decreasing ($-3.8 \pm 1.5\%$, $p < 0.05$). Widespread throughout the country, near alkali lakes, grasslands, drained fishponds and wet agricultural areas. A few birds may overwinter. The spring migration is from March to April, the autumn migration peaks in late August when large flocks, sometimes more than 10,000 individuals can be observed.

Állományváltozás a költési időszakban
Population trend in the breeding season

Az állományváltozási index térképe a költési időszakban
Trend index map in the breeding season

